
НАУКОВЕ ЖИТТЯ

Н. М. ПАРХОМЕНКО,
*вчений секретар Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук*

**ПІДСУМКИ НАУКОВОЇ ТА НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМ. В.М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ
У 2012 РОЦІ**

Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України є провідною науковою установою юридичного профілю в Україні.

Основні дослідження Інституту **пов'язані з виконанням 12 планових тем**, з яких 9 були завершені у 2012 році. Найбільш вагомими підсумками здійснених у 2012 році дослідницьких робіт є наукові результати, одержані по 9-м завершеним плановим темам, а саме: **Проблеми праворозуміння в контексті реалізації права в умовах демократичного розвитку**. Наук. кер. – д.ю.н., проф. Оніщенко Н.М. Термін виконання – III кв. 2010 – II кв.2012. Виконавці: д.ю.н., проф. Н.М. Оніщенко, д.ю.н., проф. О.В. Зайчук, д.ю.н., проф. Н.М. Пархоменко, к.ю.н. Т.І.Тарахонич, к.ю.н. О.Л. Богініч, к.ю.н. О.Л. Львова, к.ю.н. Л.О. Макаренко, к.ю.н. В.Ю. Васецький, к.ю.н. О.В. Стрельцова, к.ю.н., проф. С.В. Бобровник д.ю.н., проф. Є.Б. Кубко, член-кор. НАН України В.Ф. Сіренко, к.ю.н. Сунегін С.О.

Метою дослідження було з'ясування своєрідності права як особливого багатовимірної явища та узагальнення існуючих підходів до його розуміння і визначення. Проведене дослідження дозволило розглянути та обґрунтувати:

– загальні засади типології права, що складається, принаймні, з: нормативістського і соціологічного підходів, теорії природного права, філософського розуміння права та інтегративної юриспруденції. Не заперечуючи важливості кожного з цих напрямів і необхідності їх дослідження, автори наголошують, що пошуки єдиного або «абсолютного» визначення права, яке зрештою врівноважило б суперечки між прибічниками вказаних напрямів та підходів до права, не досягли своєї мети. В цьому контексті наголошено, що право – універсальний регулятор, але не універсальна константа. В одних правових системах домінують одні риси права, в інших більш рельєфними є інші. Тому з метою аналізу не стільки «всезагальності» права, скільки з метою з'ясування своєрідності цього явища, розглядаються: витоки права (з урахуванням дії в

тій чи іншій правовій системі); постулати права (зв'язок з певними моральними канонами суспільства); принципи права у конкретному соціумі; функції права (його результативність та дієвість);

– для практичного осмислення результатів теоретичного пошуку була запропонована «дихотомія» вивчення права, що торкалася, з одного боку, різних, існуючих у сучасному правовому полі, дефініцій категорії «право», з іншого – відмінностей «сутнісного навантаження», «насичення» цієї категорії в різних правових розвиткух. У зв'язку з цим, був запропонований важливий ракурс сучасного теоретичного розгляду, що включає дві взаємообумовлені складові: еволюцію терміно-поняття «право»; еволюцію сутнісного «насичення» права як явища соціальної діяльності;

– виокремлено, що важливим аспектом наукового дослідження права є визначення його сутності, природи та призначення, пізнання яких є неможливим без аналізу основних характеристик права, серед яких його властивості об'єктивного характеру. Доведено відмінність властивостей права від його ознак, оскільки їх ототожнення є наслідком логіко-гносеологічної помилки;

– обґрунтовано особливе значення властивостей права в межах концепцій або типів праворозуміння як виразу правових ідей, сконцентрованих навколо провідного положення, яке забезпечує формування уявлень щодо сутності та призначення права. У контексті позитивістського праворозуміння досліджено такі властивості права: загальна нормативність права як регулятивної системи; чіткість змісту права як підстава визначення меж свободи; державна гарантованість як основа забезпечення правопорядку. Основними властивостями права в аспекті природно-правового типу праворозуміння є: відображення природних прав людини як вихідна форма буття права; справедливості та права рівності як засоби забезпечення пропорційності права; верховенство права та правового закону як форма прояву сутності права;

– з огляду на філософські концепти Б. Кістяківського, В. Соловйова та А. Яценко удосконалено розуміння синтетичної теорії права, що визначається як гармонійна, збалансована єдність (синтез) основних сутнісних характеристик та проявів права (свободи, справедливості, рівності, моралі) як багатогранно-го явища, врівноважене знання про яке має стати основою нормативної діяльності держави;

– доведено значення та вплив синтетичної (інтегративної) теорії права на сучасну юридичну науку та практику, зокрема: принципи, на яких вона побудована (гармонія та єдність), та її мета (розкриття сутності та призначення права) надають можливість співіснувати різноманітним правовим концепціям, які збагачують ідею права та його зміст; такі природно-правові ідеали, як основоположні права людини, принцип верховенства права та ін. потребують як теоретичного обґрунтування, так і їх юридичного забезпечення;

– вперше у вітчизняній літературі визначено поняття «аномалія права», під якою розуміється негативне явище правового дисбалансу, що порушує корисну міру й загальноприйняті стандарти у сфері права, зокрема, основоположних прав людини, нівелюючи гармонійну єдність різноманітних природних проявів права та інтересу, спотворюючи, таким чином, сформоване історичне розуміння суспільної моралі;

– проаналізовано феномен правової культури крізь призму соціальної цінності права, у зв'язку з цим: правова культура визначається як сукупність досягнень суспільства, його соціальних груп у сфері регулювання суспільних відносин, яке забезпечує верховенство права в суспільному житті, тобто панування принципів справедливості й гуманізму, захисту прав і свобод людини, її честі та гідності, реальне забезпечення прав людини як найвищої соціальної цінності. Усвідомлення цінності права має бути пов'язано з усвідомленням цінності людини;

– досліджено доктринальні підходи до розуміння європейського права: в рамках першого підходу терміном «європейське право» позначається сукупність юридичних норм, які утворюються і діють у межах правових систем європейських держав. У даному випадку «європейське право» виступає узагальнюючим поняттям щодо всієї сім'ї національних правових систем окремих держав Європи; в межах другого підходу під європейським правом розуміють систему правових норм, які регулюють суспільні відносини в рамках Європейського Союзу, тобто, європейське право і право ЄС розглядаються ними як тотожні, синонімічні поняття. Третє значення європейського права постає як частина міжнародного права, його регіональна підсистема. Четвертий підхід визначає європейське право як сукупність правових норм, які є спільними для всіх або, принаймні, більшості європейських держав і народів. Європейське право у цьому розумінні виступає як спільне право Європи – загальноєвропейське право – на протигагу національному праву окремих держав або міжнародному праву, що діє на універсальному рівні;

– встановлено, що моральні вимір права не доцільно обмежувати лише природно-правовим типом праворозуміння, оскільки в такому випадку поза сферою моралі залишається низка важливих питань, які неможливо вирішити лише за допомогою правових засобів (наприклад, виокремлення моральних критеріїв нормативного обмеження прав і свобод людини і громадянина, моральне насичення змісту відповідних правореалізаційних дій тощо);

– доведено, що моральні аспекти реалізації права мають певні особливості свого прояву залежно від форм такої реалізації. Так, наприклад, якщо має місце реалізація права у формі використання суб'єктивних прав, то моральна вихованість особи дає змогу уникнути такого соціально шкідливого явища, як зловживання правом; якщо ж право реалізується через виконання юридичних обов'язків або дотримання юридичних заборон, то високий рівень моральної свідомості суб'єкта реалізації забезпечує максимально корисну дієвість виконаного юридичного обов'язку чи дотриманої заборони; відповідні особливості мають і моральні аспекти реалізації права у формі застосування, що пов'язані, насамперед, з особливим місцем та значенням цієї владно-організаційної форми реалізації права;

– вперше в контексті теорії прав людини досліджено розуміння «нових прав» людини як аномалію сучасного права, що є прямим проявом порушення корисної міри та стандарту, що руйнує основи суспільної моралі, християнської зокрема;

– зроблено висновок щодо необхідності перегляду ідеологами «розбудови держави» концепції «формування громадянського суспільства», яка забезпе-

чить підпорядкування держави суспільству, унеможливить випадки порушення прав громадян з боку державних органів;

– зроблено висновок про реалізацію у правовій системі України положень антропологічної теорії права у вигляді функціонування «права сили» як певних переваг окремих індивідів у обраних ними видах діяльності, запропоновані заходи з мінімізації проявів «права сили» в політичній, економічній та правовій системах сучасного українського суспільства;

– запропоновані заходи з удосконалення інституційного механізму держави в контексті підвищення її відповідальності за виконання її функцій.

Впровадження результатів:

1. Рукопис колективної монографії «Національні тенденції та міжнародний досвід сучасного праворозуміння». – К.: Юридична думка, 2013. – передано до друку.

2. Правові системи сучасності: навчальний посібник для магістрів права / Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. – 492 с.

3. Альманах права. Праворозуміння та правореалізація: від теорії до практики. Випуск 2. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – 316 с.

Крім того, за результатами виконання теми вийшло друком 152 статті, тези доповідей на науково-практичних конференціях, круглих столах тощо.

Протидія злочинам у сфері службової діяльності (кримінологічні, кримінально-правові і кримінально-процесуальні проблеми). Наук. кер. – д.ю.н., проф. Костенко О.М. Термін виконання – I кв. 2010 – II кв. 2012. Виконавці: д.ю.н., проф. О.М. Костенко, к.ю.н. М.І. Сірий, к.ю.н. О.О. Кваша, к.ю.н. С.В. Прилуцький, к.ю.н. А.В. Ландіна, к.ю.н. А.С. Нерсисян, к.ю.н. В.Н. Кубальський, к.ю.н. С.Є. Дідик, к.ю.н. Л.Г. Козлюк.

На підставі проведеного дослідження зроблено наступний загальний висновок: вихід України з кризи, яка уразила політичну, економічну, правову, моральну сфери суспільного життя, не може відбутися без адекватної протидії злочинності в Україні, яка є злочинністю кризового типу. Тому протидія службовій злочинності в Україні має бути модернізована таким чином, аби бути адекватною саме кризовому типу сьогоденної злочинності в Україні. Для цього пропонується, зокрема, наступне:

1. В Україні слід реформувати кримінальну юстицію на основі впровадження у практику концепції «активної кримінальної юстиції» (замість наявної сьогодні «пасивної юстиції»). Ця концепція полягає у наступному. Діяльність державних органів, уповноважених на протидію злочинності, має бути спрямована на активне виявлення злочинних проявів у всіх сферах суспільного життя шляхом застосування для цього не лише інструментів кримінальної юстиції, а й інструментів, що є в арсеналі сучасних соціальних технологій. Зокрема, це стосується такого інструменту як метод «аналітичного скринінгу» службової злочинності, у тому числі корупційної злочинності, яка є різновидом службової злочинності. Цей метод полягає у тому, щоб за допомогою аналізу соціальних (політичних, економічних, правових, моральних) явищ, що мають місце у суспільному житті, ідентифікувати службову злочинність, тоб-

то виявити ознаки ураженості нею тих чи інших сфер суспільного життя. На підставі цієї ідентифікації можна буде забезпечити активну форму реагування вже засобами кримінальної юстиції на злочинні прояви. Крім того, слід зазначити, що концепція «активної кримінальної юстиції» відкриває простір для застосування соціальних технологій у протидії службовій злочинності, включаючи корупційну злочинність.

Ще одним методом, який забезпечує впровадження «активної юстиції», є кримінологічна (наукова) експертиза не лише законодавства, як це має місце сьогодні, а й практики протидії службовій злочинності.

2. Оскільки сьогодні все більшого поширення набувають досить складні кримінальні «технології» у сфері службової злочинності, то діяльність кримінальної юстиції має ставитися на наукову основу і запроваджуватися новітні антикримінальні технології, зокрема, із залученням спеціальних наукових консультантів, радників та експертів, шляхом внесення відповідних змін і доповнень в чинне законодавство. Сьогодні є підстави вважати, що наукові досягнення ще недостатньо використовуються у практиці протидії злочинності. І це є однією з причин її неефективності. Отже, важливим елементом модернізації протидії службовій злочинності, у тому числі корупційній злочинності, має стати «науковізація» (наукове забезпечення) кримінальної юстиції.

3. Для забезпечення належного наукового рівня протидії корупційним злочинам, що зводять нанівець реформи в Україні слід створити позавідомчу наукову установу (з статусом національної) Інститут політичної кримінології, або в іншій формі організувати проведення досліджень у галузі політичної кримінології, до сфери якої відноситься і так звана служба злочинності.

4. В Україні має бути впроваджена державна програма по формуванню антикримінальної, у тому числі антикорупційної, культури громадян України (з урахуванням, зокрема, досвіду реалізації подібних програм у Польщі, Італії, Гонконзі, Сингапурі тощо).

5. Модернізація протидії корупційній злочинності має бути забезпечена відповідною підготовкою (та перепідготовкою) кадрів, здатних реалізувати потенціал «активної юстиції» у сфері протидії службовій злочинності. При цьому, в першу чергу, слід забезпечити спеціально підготовленими кадрами Державне бюро розслідувань, яке має бути сформоване в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду.

6. Для забезпечення модернізації протидії злочинності, у тому числі службовій злочинності, в Україні, і зокрема для модернізації кримінальної юстиції України, слід утворити спеціальну, позавідомчу (тобто зі статусом національної) постійно діючу (аж до закінчення реформи) Комісію по реформуванню системи протидії злочинності в Україні. Ця комісія має бути наділена повноваженнями єдиного консультативно-експертного органу, на який покладено відповідальність за консультативно-експертне забезпечення в Україні політики у сфері протидії злочинності, у тому числі службовій злочинності.

7. Запропоновано вдосконалити ряд норм кримінального та кримінального процесуального законодавства для підвищення ефективності протидії службовій злочинності, зокрема протидії службовій злочинності в сфері здійснення правосуддя.

8. Внесені пропозиції по вдосконаленню законодавства про судоустрій, а також законодавства, що визначає діяльність інституцій кримінальної юстиції: прокуратури, органів внутрішніх справ та інших державних органів, уповноважених на протидію корупції.

9. Запропоновано конкретні правові норми щодо криміналізації використання службовими особами свого службового становища при вчиненні незаконного переміщення предметів через державний (митний) кордон України.

10. Сформульовані конкретні положення щодо кримінальної відповідальності за окремі форми незаконної участі службових осіб в підприємницькій діяльності.

11. Обґрунтовано положення щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб і співвідношення її з кримінальною відповідальністю службових осіб.

Зазначені результати наукового дослідження запропоновані до реалізації і впровадження в практику у вигляді положень, сформульованих у: рукописі колективної монографії: Протидія злочинам у сфері службової діяльності (кримінологічні, кримінально-правові і кримінально-процесуальні проблеми): монографія / [Костенко О.М., Сірий М.І., Кваша О.О. та ін.]; за заг. ред. О.М. Костенка.– 18.5 д.а.; науковій записці: «Щодо наукових засад протидії корупції в Україні в сучасних умовах» підготовленої для Ради Національної безпеки і оборони України; науковій записці: «Криміналізація використання службовими особами свого службового становища при вчиненні незаконного переміщення предметів через державний (митний) кордон України» підготовленої для Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України; науковій записці: «Криміналізація окремих форм незаконної участі службових осіб в підприємницькій діяльності» підготовленої для Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України; індивідуальній монографії Козлюк Л.Г. Кримінологічна характеристика особистості злочинця, який вчинив статевий злочин щодо неповнолітнього: монографія. – Костопіль: ЗАТ «Костопільська друкарня», 2011. – 135 с.; науковій доповіді: Прилуцький С.В. Концепція судового права та перспектива її впровадження у правову систему України: наук. доп. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – 28 с.; індивідуальній монографії: Прилуцький С.В. Вступ до теорії судової влади (Суспільство. Правосуддя. Держава): [монографія] / С.В. Прилуцький. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012. – 317 с.

У III кварталі поточного року завершена 1 планова тема науково-дослідних робіт (НДР):

Проблеми теорії конституційного права. Наук. кер. - академік НАН України Ю.С.Шемшученко. Термін виконання – II кв.2010 р. – III кв. 2012 р. Виконавці: академік НАН України Ю.С.Шемшученко, д.ю.н., проф. В.М.Шаповал, д.ю.н. Л.Т. Кривенко, д.ю.н. О.В. Скрипнюк, д.ю.н. О.І. Ющик, д.ю.н. О.В. Батанов, к.ю.н. Г.О. Мурашин, к.ю.н. Н.П. Гаєва, к.ю.н. Н.К. Ісаєва, к.ю.н. Т.А. Костецька, к.ю.н. Н.В. Воротіна, к.філос.н. В.О. Антонов, к.ю.н. І.А. Куня, к.ю.н. Н.М. Батанова, к.ю.н. М.І. Суржинський, к.ю.н. О.О. Семчик, А.Б. Гетьман, к.ю.н. Н.Л. Омельченко.

На основі проведеного дослідження подальшого розвитку набула конституційно-правова доктрина, було збагачено найважливіші поняття теорії конституційного права, методології конституційно-правової науки, змісту конституційного права як галузі права та юридичної науки, його системи, джерел сучасного конституційного права, принципів і змісту новітнього конституціоналізму; розвинута теорія Конституції України; обґрунтовані загальні засади модернізації конституційного ладу; поглиблена конституціоналізація статусу особи; удосконалено концептуальні основи організації і реалізації публічної влади, в тому числі муніципальної влади; вироблено конкретні пропозиції щодо змісту і напрямків правової реформи; розкрито місце і роль категорії «суверенітет» в теорії конституційного права; уточнено складові національної безпеки України; поглиблено теорію конституційно-правової відповідальності; досліджено тенденцію посилення взаємодії та взаємозв'язку конституційного права з суміжними галузевими юридичними науками в процесі їх розвитку.

Результати проведеного дослідження знайшли своє відображення у таких положеннях:

1. Визначальним елементом системи конституційного права є конституційно-правова норма. Норми конституційного права як складові системи конституційного права відображають у своїй сукупності зміст і сутність галузі в цілому. Їх зміст розкривається в системі взаємопов'язаних між собою загальних і спеціальних юридичних ознак (кваліфікацій). Останні становлять основу розуміння юридичної природи норми конституційного права України. До загальних видових юридичних ознак сучасної норми конституційного права віднесено такі її кваліфікації, як: відповідне призначення в системі національного права; змістовна та формальна визначеність; загальнообов'язковість; всеосяжність і універсальність; багатоманітність; динамічність і стабільність; гарантованість тощо.

2. Проаналізовані форми об'єктивації (зовнішнього вираження) конституційно-правових норм – джерела права. Джерело права є не просто «оболонкою» для норм права, а, насамперед, духовним підґрунтям права, яке наповнює право конкретним змістом і надає йому певної форми.

3. Досліджено подальший розвиток теорії і методології удосконалення конституційного законодавства на сучасному етапі генези конституціоналізму в Україні, що враховує системний характер конституційного законодавства. Конституційне законодавство України є системою нормативно-правових актів та інших джерел права, що регулюють суспільні відносини, які забезпечують організаційну та функціональну єдність суспільства як цілісної соціальної системи, а саме закріплюють основи конституційного ладу України, загальні засади правового статусу людини і громадянина, територіальний устрій, систему державних органів, основи місцевого самоврядування в Україні. Регулюючи всі найважливіші сфери життєдіяльності суспільства конституційне законодавство виступає стрижнем національної системи законодавства.

4. Уніфіковані погляди українських вчених на проблему конституційних законів у системі чинного законодавства України.

5. Досліджено науково-практичну парадигму конституціоналізму, принципи і зміст сучасного конституціоналізму в Україні. Представлена теорія Конституції України.

6. Проаналізовані концептуальні засади організації і реалізації влади в Україні, зокрема: конституційно-правові проблеми організації публічної влади в Україні; теоретичні аспекти реалізації установчої влади в Україні; системи державної влади в теорії конституційного права.

7. Обґрунтовано необхідність реформування інститутів публічної влади в Україні.

8. Проаналізовані проблеми сучасного муніципалізму як елементу системи конституціоналізму. Стверджується, що визнання на конституційному рівні як одного з ключових принципів конституційного ладу та сучасного конституціоналізму інституту місцевого самоврядування, є конституційно-легальним підтвердженням того, що одним з концептуальних орієнтирів на шляху до формування в Україні соціально-правової та демократичної державності мають стати ідейні засади класичного муніципалізму, а також конституційний обов'язок держави усебічно гарантувати муніципальні права особи.

9. Досліджено ряд важливих проблем конституційного права: місце і роль категорії суверенітет в конституційному праві України та зміст інституту національної безпеки в сучасній теорії конституційного права, напрями його удосконалення.

10. Проаналізовано різноманітні концепції щодо визначення поняття та змісту конституційно-правової відповідальності та зроблено висновок, що конституційно-правову відповідальність слід розуміти як виключно негативну (ретроспективну) юридичну відповідальність, яка настає за вчинення суб'єктом конституційного делікту. Доведено, що специфікою конституційно-правової відповідальності є її підстава, тобто вчинення винним суб'єктом конституційного делікту, суб'єктний склад конституційно-правової відповідальності, а також наявність специфічних конституційно-правових санкцій.

11. Проаналізовано конституційно-правові засади державної політики у сфері публічних фінансів та пропонуються шляхи удосконалення механізму реалізації її здійснення.

За результатами дослідження підготовлено:

1. Колективна монографія «Проблеми теорії конституційного права України» / За заг. ред. академіка НАН України Ю.С. Шемшученко. – 25 д.а.

2. Скрипнюк О.В. Конституційне право України : підручник для студ. вищ. навч. закл. / О.В. Скрипнюк. – К.: Ін Юре, 2010.

2. Омельченко Н.Л. Конституційно-правові аспекти законодавчої функції Верховної Ради України. За заг. ред. О.В. Батанова (передано до друку).

3. Анатолій Павлович Таранов. Вибрані праці. До 100-річчя від дня народження / Відп. ред. академік НАН України Ю.С. Шемшученко. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2012. – 248 с.

У ІУ кварталі 2012 р. завершено 6 планових тем науково-дослідних робіт (НДР):

Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності та особливості розвитку. Наук. кер. – к.ю.н. Усенко І.Б. Термін виконання - I кв. 2011 – IV кв. 2012.

Виконавці – к.ю.н. І. Б. Усенко, к.ю.н. Т. І. Бондарук, д.ю.н. В. Д. Бабкін, к.ю.н. І. В. Музика, к.ю.н. О. О. Самойленко, к.політ.н. М. Д. Ходаківський, к.істор.н. К. А. Вислобоков, к.ю.н. А. Ю. Іванова, С. В. Ромінський, І. В. Каравченко, к.ю.н. О. О. Малишев.

У рамках цієї теми було підготовлено колективну наукову монографію, до авторського колективу якої увійшли всі виконавці відповідної НДР.

У роботі знайшов відображення авторській підхід до судової влади як до правового явища, що має глибокі історичні коріння і зазнало суттєвої еволюції упродовж тривалого історичного часу (від додержавного суспільства до сьогодення). При цьому інституційні, процесуальні та інші аспекти розвитку судової влади розглядалися у контексті поглядів на правосуддя, характерних для кожного історичного періоду. Звернення до конкретно-історичного досвіду функціонування судової влади дозволило зробити і наповнити реальним змістом висновок про складну діалектику наступності і революційного новаторства, притаманну розвитку досліджуваного правового явища. В монографії, зокрема, на основі дослідження історичних першоджерел та з урахуванням здобутків вітчизняної і світової юридичної науки:

запропоновано філософсько-правове і теоретико-правове обґрунтування ідеї правосуддя та основних засад функціонування судової влади;

дана зважена, але загалом позитивна, оцінка сучасним поглядам про існування судової влади у додержавний період, здійснена спроба визначити критерії «владності» судочинства в період до поділу влади на її законодавчу, виконавчу та судову гілки;

проаналізовано досі невідомий або маловідомий досвід судівництва у скифо-античну добу;

надано всебічну характеристику еволюції судової влади у князівську добу, зокрема досліджена проблема різновекторності суду як засобу правосуддя та, одночасно, фіскальної політики, а також проблеми співвідношення княжого та церковного судів, сутності та поширеності общинного (вервного та вічевого) судівництва, витоків доменіального суду, причин появи та поширення судових привілеїв, роль позасудових засобів припинення конфліктів (примирних договорів) тощо;

узагальнено здобутки кількох поколінь вітчизняних і зарубіжних науковців, які досліджували судівництво на українських землях у польсько-литовську добу;

на конкретному історичному матеріалі здійснено ревізію традиційних поглядів на розвиток вітчизняного судівництва у козацько-гетьманську добу з приділенням особливої уваги фаховому рівню тогочасного суддівського корпусу і здійснення правосуддя загалом;

досліджено проблематику сприйняття в Російській імперії західних ідей про поділ державної влади та незалежність судової влади від виконавчої, зокрема на прикладі твору С. Ю. Десницького «Подання про запровадження зако-

нодавчої, судительної та наказової влади в Російській імперії» та «Наказу» Катерини II продемонстровано спроби пристосування концепції Ш. Л. Монтеск'є до російської дійсності;

запропонована загальна оцінка значення для України судово-адміністративних реформ Катерини II, Павла I та Олександра II, спростовано деякі хибні положення попередньої історіографії;

узagalнено концептуальні здобутки вітчизняних науковців щодо дослідження судової влади на українських землях Австро-Угорщини;

здійснено спробу розглянути організацію судівництва періоду української революції 1917–1921 рр. як цілісної судової системи, що зазнавала змін та трансформації внаслідок проведення судових реформ, запропоновано авторське бачення теоретико-методологічних засад цих реформ, зроблено висновок, що реальна судова влада була на місцях і не завжди відповідала законодавчому її закріпленню;

з'ясовано сутність судової влади в Радянській Україні та наслідки її «одержавлення» в умовах відсутності поділу державної влади на окремі гілки на різних етапах вітчизняної історії (від проголошення радянської влади до періоду «перебудови» 1985–1991 рр.), зроблено спробу пояснити, чому у радянській юридичній термінології досліджуваного періоду був відсутній термін «судова влада», а використання цього терміна у науковій літературі вважалося «некоректним»;

з урахуванням історичного досвіду дано оцінку сучасним процесам реформування судової влади і зроблено деякі пропозиції щодо їх покращення.

Трансформація основних принципів міжнародного права в умовах глобалізації міжнародних відносин. Наук. кер. – д.ю.н. Денисов В.Н. Термін виконання – I кв. 2011 – IV кв. 2012. Виконавці: д.ю.н. Денисов В.Н., д.ю.н. Акуленко В.І., к.ю.н. Нипорко Ю.І., к.ю.н. Товт М.М., к.ю.н. Савчук К.О., к.ю.н. Кресін О.В., к.ю.н. Мельничук О.І., к.ю.н. Переврзева О.С., Проценко І.М.

В ході проведення цієї науково-дослідної роботи було прослідковано трансформацію юридичного змісту ряду основоположних та галузевих принципів міжнародного права в умовах глобалізації сучасних міжнародних відносин, розвиток принципів міжнародного права відповідно до Статуту ООН, а саме: незастосування сили та погрози силою, суверенної рівності держав, мирного розв'язання міжнародних спорів, територіальної цілісності держав, самовизначення народів, непорушності державних кордонів, поваги до прав людини.

В контексті вивчення нової галузі міжнародного публічного права – міжнародного права охорони культурної спадщини – проведено дослідження становлення та розвитку міжнародно-правових принципів у сфері охорони культурних цінностей. Було виявлено, що система взаємопов'язаних принципів міжнародно-правової охорони культурних цінностей зародилась після Другої світової війни. Сьогодні вона розвивається разом із міжнародним правом як регулятивною системою і має тенденцію до універсального поширення та загального визнання. Було встановлено, що існують дві категорії принципів, які лежать в основі міжнародного права охорони культурної спадщини: загальні і

спеціальні. Загальні принципи цієї галузі права ґрунтуються на загальновизна-них засадах та нормах міжнародного права, які значною мірою сприяють охороні культурних цінностей та духовному розвитку людства. Галузеві принци-пи міжнародного права охорони культурної спадщини склались внаслідок ус-таленої нормотворчої (договірної) та іншої практики держав та міжнародних організацій.

Результати викладені в серії наукових статей, виступах на конференціях, круглих столах, семінарах та у колективній монографії «Трансформація основ-них принципів міжнародного права в умовах глобалізації міжнародних відно-син», рукопис якої готується до розгляду на Вченій раді Інституту для реко-ментації її до друку.

В рамках виконання науково-дослідної роботи окремим напрямком дослідження виступили питання розвитку порівняльного правознавства у XIX – XX ст. Було здійснено вивчення раннього етапу розвитку порівняльного пра-вознавства, який охоплював 1810 – 1860-ті рр., й зокрема вперше комплексно проаналізовано становлення і сутність формування порівняльного підходу до пізнання права у працях Ш.-Л. Монтеск'є. Окрім цього, було доведено не-обґрунтованість тези ряду вчених щодо того, що він є засновником науки порівняльного правознавства, але виявлено і проаналізовано його ідеї, які ста-ли основою для розвитку цієї науки у XIX ст. Окрім цього, було досліджено розвиток порівняльного правознавства у XIX ст. у Франції та Німеччині. Зок-рема, виявлено генезу формування ідей порівняльного правознавства у Франції на початку XIX ст., доведено його одночасне з історією та філософією права виокремлення із загального вчення про право, реконструйовано процес його формування як навчальної дисципліни в контексті створення першої відповідної спеціалізованої кафедри в Коледж де Франс у 1831 р. Простежено еволюцію поглядів П.Й.А. Фейербаха на сутність порівняльного правознавства та його місце у системі юридичних наук. Відкрито та проаналізовано нові факти, які дали змогу стверджувати формування порівняльного правознавства як навчальної дисципліни в Німеччині ще у 1820-х рр. Окрім цього, було ре-конструйовано аспекти перенесення ідей порівняльного правознавства до ан-гломовних країн. Результати цієї роботи висвітлені в серії наукових статей, а та-кож в індивідуальній монографії О.В. Кресіна «Порівняльне правознавство у XIX – XX століттях: проблеми становлення» (К., 2011).

Правові засади оптимізації адміністративно-територіального устрою України. Наук. кер.– д.політ.н. Кресіна І.О. Термін виконання - I кв. 2011 – II кв. 2012. Виконавці: д.політ.н. Кресіна І.О., д.політ.н. Лойко Л.І., д.політ.н. Коваленко А.А., к.політ.н. Стойко О.М., к.політ.н. Явір В.А.

У ході виконання планової теми були вирішені наступні завдання:

- представлено комплексне дослідження теоретичних і практичних засад адміністративно-територіального устрою України;
- проаналізовано нормативно-правову базу в сфері адміністративно-тери-торіального устрою;
- вивчено зарубіжний досвід у сфері удосконалення територіального уст-рою держави;

– накреслено шляхи адаптації європейського досвіду адміністративно-територіального устрою до умов України;

– розроблено низку нормативно-правових документів, спрямованих на запровадження в Україні сучасної моделі адміністративно-територіального устрою як просторової основи організації державної влади для забезпечення доступності і якості надання соціальних, адміністративних послуг, ефективного використання державних ресурсів, сталого розвитку територій, здатності адекватно реагувати на соціальні і економічні виклики, та реалізації державної регіональної політики.

Особливість законодавчого врегулювання питань адміністративно-територіального характеру в Україні полягає насамперед у відсутності спеціального закону про адміністративно-територіальний устрій. Основні засади територіального устрою України визначено лише на конституційному рівні й також потребують перегляду. З іншого боку, низка аспектів адміністративно-територіального характеру регулюється іншими законами. Окремі механізми внесення змін в існуючий адміністративно-територіальний устрій передбачені на підзаконному рівні. Зокрема, через несформованість системи правового врегулювання проблем адміністративно-територіальної організації в Україні досі не втратило своєї чинності (в частині, що не суперечить Конституції України) Положення «Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР», затверджене Указом Президії Верховної Ради Української РСР ще у 1981 р.

В Україні відсутня правова база для розмежування таких різновидів територіального самоврядування, як, з одного боку, самоврядування регіональне, а з іншого – місцеве (або локальне). За певною законотворчою інерційністю поняття «місцеве самоврядування» автоматично поширилося і включає в себе також регіональні форми територіального самоврядування.

Проблема послідовності у формуванні законодавчої бази та взаємоузгодженості законів, які регулюють питання адміністративно-територіального характеру. Перш ніж приступити до реалізації адміністративно-територіальної реформи, необхідно ухвалити цілу низку законів, покликаних унормувати всі аспекти її впровадження.

Надзвичайно актуальною залишається проблема правового гарантування дієздатності адміністративно-територіальних утворень. Насамперед це стосується різних аспектів автономності самоврядних утворень. Проблема організаційної автономії самоврядних адміністративно-територіальних утворень залишається неврегульованою через законодавчу невизначеність та розмитість їх повноважень.

Не втрачає своєї актуальності проблема розмежування компетенції між державними виконавчими органами та органами місцевого самоврядування, що породжує значну частину конфліктів і протистоянь між керівниками органів виконавчої влади та представниками місцевого самоврядування.

За результатами виконання планової теми підготовлено колективну монографію «Правові засади оптимізації адміністративно-територіального устрою України» обсягом 20 друкованих аркушів, проєкт Закону України «Про адміні-

стративно-територіальний устрій України», проект змін до Конституції України, пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, статті у фахових наукових виданнях.

Правові засади організації та функціонування національної екологічної мережі України. *Наук. кер.* – д.ю.н. Малишева Н.Р. Термін виконання - I кв. 2011 – IV кв. 2012. Виконавці: д.ю.н. Малишева Н.Р., к.геогр.н. Олещенко В.І., к.ю.н. Красіліч Н.Д., к.ю.н. Черноус О.В., к.ю.н. Федоровська О.Б., к.ю.н. Кишко-Єрлі О.Б.

На підставі комплексного аналізу законодавства України та практики його застосування, вивчення міжнародно-правового регулювання, права Європейського Союзу та зарубіжного законодавства за темою дослідження, вивчення загальної та спеціальної вітчизняної та зарубіжної літератури за відповідним науковим напрямком виконавцями теми підготовлено рукопис колективної монографії «Екологічна мережа України: правові засади організації та функціонування» загальним обсягом 15 авт. арк. (відповідальні редактори Н.Р. Малишева, В.І. Олещенко).

Для Мінприроди України підготовлено висновок щодо відповідності законодавства України щодо створення екологічної мережі вимогам права ЄС.

Малишева Н.Р. взяла участь в комплексному міждисциплінарному дослідженні, що здійснювалося під егідою Державної служби запобігання справі Мінприроди України, Асоціації природоохоронних територій та Програми розвитку ООН в Україні за сприяння Глобального екологічного фонду. Було підготовлено проект Національної стратегії зміцнення фінансової стійкості природоохоронних територій України (передано Мінприроди України), а також видано колективну монографію «Зміцнення фінансової стійкості природоохоронних територій України». – К., 2011.

Видано 19 наукових статей за темою дослідження. Виконавці теми взяли участь в роботі 12 наукових та науково-практичних конференцій.

Серед найбільш вагомих наукових висновків, які стали результатом здійсненого дослідження стали такі.

Закон України від 24 червня 2004 р. «Про екологічну мережу» мав на меті створення екологічної мережі України як єдиної територіальної системи, до структури якої були б включені території особливої державної охорони чотирьох категорій: ключові, сполучні, буферні та відновлювані. Законом встановлений порядок проектування екологічної мережі. За 8 років, що минули від введення в дію цього Закону його регулюючий вплив на суспільні екологічні відносини виявився вкрай низьким. Режим особливої охорони фактично поширюється лише на ключові і частково – на буферні території екомережі, які й раніше піддавалися особливій охороні за законодавством України про природно-заповідний фонд, водним, земельним, фауністичним, флористичним, лісовим законодавством. Сполучні території (т.з. «екологічні коридори») так і не почали формуватись. Не набули статусу особливої охорони в розумінні законодавства про екомережу й відновлювані території. Основною причиною такого становища вбачається відсутність кореляційних зв'язків між екологічним та будівельно-планувальним законодавством. Результатом дослідження стали

пропозиції щодо внесення відповідних змін до законодавства з метою узгодження містобудівної політики з екологічними чинниками.

Значне місце в дослідженні приділено вдосконаленню правового режиму окремих категорій природоохоронних територій, що відповідали б їх цільовому призначенню. Особливий акцент зроблено на режимі територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Пріоритетним завданням в цій частині визнано поєднання збереження природного середовища зі створенням умов для розвитку рекреаційних ресурсів. Пропонуються економіко-правові заходи стимулювання розвитку екологічного туризму шляхом встановлення податкових, кредитних, інвестиційних, митних та інших пільг для населення, що бере участь у впровадженні екологічного туризму на території національних природних парків, біосферних заповідників та деяких інших категоріях територій особливої правової охорони. В результаті дослідження виявляються резерви правового забезпечення фінансування територій екологічної мережі з метою їх оптимального функціонування і досягнення стратегічних цілей сталого розвитку. Пропонуються, зокрема, з врахуванням зарубіжного досвіду передбачити в законодавстві можливість природоохоронних територій надавати платні послуги (освітнього, еколого-туристичного характеру, права оренди земельних ділянок для цілей, що не суперечать їх режиму, виготовлення і продажу символіки природоохоронних територій, ремісничо-кустарного промислу тощо).

Дослідження довело необхідність вдосконалення правового режиму земельної власності та землекористування на природоохоронних територіях. З цією метою пропонуються скоротити передбачені ЗКУ підстави вилучення земель природно-заповідного фонду, а також узгодити порядок такого вилучення з тим, що запроваджений Законом України «Про природно-заповідний фонд». У земельному законодавстві необхідно передбачити механізм резервування земель під наступне заповідання.

Низка рекомендацій, сформульованих в результаті дослідження, охоплюються чинниками більш активного включення екологічної мережі України до складу Загальноєвропейської та міжнародної екологічних мереж. В цьому зв'язку пропонуються правові заходи щодо поєднання національної екологічної мережі з екологічними мережами суміжних країн шляхом створення на кордонах спільних елементів екологічної мережі.

Розвиток пенсійних правовідносин в Україні. Наук. кер. – д.ю.н. Хуторян Н.М. Термін виконання - I кв. 2011 – ІУ кв. 2012. Виконавці: пров.н.с., д.ю.н. Н.М.Хуторян, к.ю.н., ст.н.с. Сімутіна Я.В., к.ю.н., ст.н.с. Стадник М.П., к.ю.н., с.н.с. Шумило М.М.

Відповідно до мети і задач дослідження сформульовані науково-обґрунтовані положення та висновки, основними з яких є наступні:

1. Необхідно виділяти макро- та мікросистеми пенсійних правовідносин у пенсійному забезпеченні. До макросистеми слід віднести: соціально-страхові, процедурно-правові, матеріально-забезпечувальні (пенсійні) та процесуально-правові відносини. До мікросистеми варто зарахувати ті правовідносини, об'єктом яких є саме пенсія, зокрема: пенсійні відносини за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника та окремих блоків правовідно-

син, що хоча і мають цілий ряд тотожностей, але враховуючи специфіку суб'єкта, відносяться до спеціального пенсійного забезпечення, яке включає також пенсійні відносини за вислугу років.

2. Удосконалено поняття пенсійних правовідносин. Пенсійні правовідносини можна визначити як врегульовані нормами пенсійного законодавства, а в окремих випадках спеціальним договором, вольові двосторонні відносини, що виникають між правомочною особою, яка наділена суб'єктивними пенсійними правами і обов'язками, та спеціально уповноваженими органами у сфері пенсійного забезпечення, до компетенції яких належить забезпечення реалізації права особи на пенсію.

3. Проведена класифікація пенсійних правовідносин на: матеріальні, процедурні та процесуальні.

При цьому, матеріальні правовідносини, як ядро пенсійних правовідносин, доцільно класифікувати за такими ознаками:

– за підставами виникнення – пенсійні правовідносини, що виникають у разі: 1) досягнення пенсійного віку; 2) настання інвалідності; 3) втрати годувальника; 4) наявності вислуги років;

– за можливим колом правомочних осіб: такі, що поширюються на: 1) загальне коло осіб та 2) спеціальне коло осіб: військовослужбовців і прирівняних до них осіб, державних службовців, дипломатичних працівників та інших прирівняних до державних службовців осіб, працівників прокуратури, суддів, журналістів, наукових працівників та деяких інших осіб;

– за строками дії: такі, що тривають довічно, або ті, що тривають протягом визначеного терміну.

Процедурні, у свою чергу, поділяються на: 1) правовідносини громадян з органами Пенсійного фонду України та іншими спеціально створеними фондами з приводу визначення підстав пенсійного забезпечення; 2) правовідносини громадян з органами Пенсійного фонду та іншими спеціально створеними фондами по призначенню та виплаті пенсії; 3) правовідносини громадян з органами Пенсійного фонду по перерахунку пенсії.

Процесуальні правовідносини розмежовуються на правовідносини: 1) з приводу оскарження рішення місцевого управління Пенсійного фонду України до вищого органу Пенсійного фонду та 2) у зв'язку із вирішенням спору в суді.

4. Удосконалено поняття «пенсія» та виділено її характерні ознаки. Пенсія – це обумовлена та гарантована системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та недержавного пенсійного забезпечення щомісячна грошова виплата, що призначається та виплачується правомочним особам на умовах та у порядку, передбаченому актами пенсійного законодавства, а в окремих випадках – договором страхування та пенсійним контрактом, спеціально уповноваженими органами у сфері пенсійного забезпечення за рахунок коштів Пенсійного та інших спеціально створених фондів, а в деяких випадках – з державного бюджету. На сучасному етапі до основних ознак пенсії, як об'єкта пенсійних правовідносин, відносяться такі: 1) передбачена та гарантована системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та недержавного пенсійного забезпечення; 2) має характер щомісячної

грошової виплати; 3) призначається та виплачується на умовах та у порядку, передбаченому актами пенсійного законодавства, а в окремих випадках – договором страхування та пенсійним контрактом; 4) призначається та виплачується правомочним особам, які наділені спеціальною пенсійною правосуб'єктністю, спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері пенсійного забезпечення; 5) умовами призначення є наявність специфічного юридичного складу; 6) виплачується за рахунок коштів Пенсійного фонду, Накопичувального та недержавного фондів, державного бюджету та інших спеціальних джерел.

5. Визначено зміст пенсійних правовідносин, тобто суб'єктивні права та обов'язки сторін, а також права та обов'язки суб'єктів пенсійного забезпечення, що закріплені в об'єктивному праві і які визначають межі суб'єктивних прав та обов'язків сторін пенсійного правовідношення.

6. Зроблено висновок, що виникнення пенсійного правовідношення можливе виключно на підставі завершеного юридичного фактичного складу, чітка визначеність елементів якого у нормах права пенсійного забезпечення є однією з істотних гарантій охорони прав громадян у цій сфері.

7. Визначено поняття та особливості юридичних фактів у сфері пенсійного забезпечення, а саме: 1) серед юридичних фактів виникнення, зміни та припинення пенсійних правовідносин переважають природні, пов'язані з біологічною природою людини явища, що супроводжують її протягом всього життя чи періодично, настання яких не залежить від волі та свідомості, тобто юридичні події. Ці обставини у більшості випадків пов'язуються з настанням для особи складної життєвої ситуації та супроводжуються матеріальною незабезпеченістю у результаті відсутності заробітку чи іншого доходу, додатковими витратами на утримання дітей, інших членів родини тощо; 2) серед багатьох юридичних подій, закріплених у нормах чинного пенсійного законодавства, слід виділяти особливі юридичні факти, які виступають підставами диференціації правового регулювання пенсійного забезпечення, так звані «ключові» або істотні. До них належать реальні юридичні події, які стали такими в результаті перетворення можливих соціальних (пенсійних) ризиків, закріплених законодавцем у гіпотезах норм пенсійного законодавства, у страхові випадки, а саме досягнення пенсійного віку, настання інвалідності, втрата годувальника; 3) не зважаючи на те, що пенсійне законодавство пов'язує виникнення пенсійних правовідносин з особливими юридичними фактами-подіями, сама по собі така подія не може бути правоутворюючою. Пенсійне правовідношення може виникнути тільки за наявності певної сукупності юридичних фактів, які виступають в якості елементів правоутворюючого юридичного фактичного складу, закріпленого у пенсійному законодавстві, та мають юридично однакове значення; 4) для виникнення пенсійних правовідносин у більшості випадків характерні такі юридичні фактичні склади, які поєднують владні волевиявлення компетентного державного органу з волевиявленням іншого суб'єкта правовідношення – особи, у якій виникло право на пенсію. При цьому, волевиявлення фізичної особи як елемент юридичного фактичного складу є вільним, тобто вона вправі проявити або не проявити свою волю – звертати-

ся або не звертатися за призначенням пенсії. Щодо волевиявлення державного органу, то воно є обмеженим, адже цей орган призначає пенсію не на власний розсуд, а у суворій відповідності до норм закону.

З огляду на те, що чітке та однозначне закріплення юридичних фактів у правових нормах є запорукою їх правильного застосування на практиці, пропонується у законодавстві дати визначення поняттям «пенсійний вік», «втрата годувальника», «вислуга років» та сформульовано відповідні дефініції.

Отримані в процесі дослідження результати знайшли своє відображення у підготовленій до друку монографії «Розвиток пенсійних правовідносин в Україні» та науковій записці «Пропозиції щодо удосконалення пенсійного забезпечення в Україні». Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки і пропозиції можуть бути використані у правотворчості при удосконаленні пенсійного законодавства та приведенні його у відповідність до міжнародних, зокрема, європейських стандартів.

Отримані результати можуть використовуватися у навчальному процесі в юридичних й інших навчальних закладах при читанні лекцій з курсу «Соціальне забезпечення в Україні», а також при написанні підручників, науково-практичних посібників і розробці методичних рекомендацій.

Проблеми цивільних правовідносин в сучасній Україні. Наук. кер. – д.ю.н. Шевченко Я.М. Термін виконання – I кв. 2011 – IV кв. 2012. Виконавці: д.ю.н. Шевченко Я.М., к.ю.н. Венецька М.В., к.ю.н., Севрюкова І.Ф., к.ю.н. Єрмоєнко Г.В., к.ю.н. Бабаскін А.Ю., к.ю.н. Малявко О.М., к.ю.н. Антонов С.В.

Підготовлено наукову колективну монографію, присвячену проблемним питанням, пов'язаним із охороною і захистом цивільних правовідносин.

В роботі розглянуті як фундаментальні питання теорії цивільно-правових відносин, так і ряд актуальних практичних питань, що потребують додаткового дослідження та удосконалення правового регулювання.

В числі теоретичних питань розглянуто:

– питання цивільних правовідносин як приватно правових відносин та наведено ряд класифікуючих ознак, що відмежовують їх від публічно правових відносин;

– здійснено комплексний аналіз сутності інтересу у цивільно-правовому контексті. Зроблено висновок про те, що інтерес є більш широкою категорією ніж суб'єктивне право, але знаходяться в нерозривному зв'язку: інтерес є першопричиною появи суб'єктивного права, під час реалізації суб'єктивного права інтерес залишається його сутністю, визначає доцільність здійснення дій, спрямованих на реалізацію суб'єктивного права. Інтерес може мати правове значення до виникнення фактичного права (наприклад, із зобов'язання). Також інтерес – це те, що лишається суб'єкту після того як право перестало діяти (інтерес, може мати правове значення після припинення законного права: досліджено питання причин і способів легітимізації інтересів у нормах права). Вперше зроблено поділ на абсолютні інтереси і відносні інтереси. Абсолютний інтерес означає можливість носія інтересу його здійснювати стосовно не визначеного кола суб'єктів, і, відповідно, у якого (тобто не визначеного кола

суб'єктів) є обов'язок такий інтерес не порушувати. Відносні інтереси виникають і у зв'язку з виконанням зобов'язань в тому числі, які випливають із права на захист певного інтересу і обов'язку іншої особи усунути порушення інтересу;

– досліджено поняття послуг як об'єкту цивільних правовідносин; додатково аргументовано класифікуючі ознаки розмежування робіт і послуг як об'єктів цивільних прав: зроблено висновок, що визначення поняття послуг як об'єкта цивільних правовідносин має включати, окрім збереження чи зміни стану нематеріальних благ, також ознаку незмінності фізичних параметрів явищ об'єктивного світу, на які спрямовані послуги;

– досліджено категорії «обмеження» та «обтяження» права власності; зроблено висновок, що категорію «обмеження» можна використовувати тільки стосовно права власності на нерухоме майно, як найбільш повного та фундаментального речового права із обов'язковим встановленням чіткої класифікації та переліку таких обмежень у чинному цивільному законодавстві України; стосовно правової категорії «обтяження», доводиться, що його можна використовувати лише при встановленні неможливості розпорядження об'єктом права власності. «Обтяження», таким чином, первісно передбачається для права власності, але розповсюджується, «зачіпає» всі похідні речові права, до змісту яких входить правомочність «розпорядження», наприклад, емфітевзис, суперфіцій. Аргументовано висновок про те, що «обмеження» і «обтяження» речових прав не є тотожними категоріями, виникають з різних підстав та відрізняються своєю спрямованістю.

У числі практичних питань, що потребують удосконалення правового регулювання розглянуто:

– проблеми комерційного кредиту в цивільному праві України, який слід розуміти в наступному значенні: а) для визначення договірних зобов'язань за кредитним договором та зобов'язань комерційного кредиту, які не мають окремої договірної форми, та встановлюються сторонами в якості умови в інших цивільних договорах; б) для визначення об'єкту кредитного договору, яким є сума коштів, яку банк або інша фінансова установа (кредитодавець) має надати позичальнику, а останній повернути кредитодавцю; в) для зазначення предмету зобов'язання комерційного кредиту. Розглянута цивільно-правова та економічна природа поняття «комерційний кредит», визначено суб'єктний склад осіб між якими можуть існувати відносини комерційного кредиту, наданий порівняльний аналіз істотних та звичайних умов комерційного та фінансового кредиту, розглянуто питання щодо забезпечення комерційного кредиту, та відступлення прав вимоги за договорами, що містять умови комерційного кредиту;

– проблеми страхування професійної відповідальності у сфері медичної діяльності в Україні та за кордоном; визначено основні завдання та переваги цього виду страхування з урахуванням захисту прав та інтересів як медичних працівників, так і пацієнтів. Також визначено, що основним об'єктом страхування для закладів охорони здоров'я є саме відповідальність роботодавця, а не окремих працівників; класифіковано: основних суб'єктів страхування про-

фесійної відповідальності у сфері медичної діяльності, до яких відносяться страхувальники, страховики і треті особи, яким заподіяна шкода; надано: правову характеристику договору добровільного страхування професійної відповідальності, зокрема визначено предмет договору, основні права та обов'язки його сторін; обґрунтовано, що страховим випадком може бути не тільки факт заподіяння реальної шкоди здоров'ю пацієнта, але й висунення ним претензій споживчого характеру, зокрема, щодо якості сервісу медичного обслуговування, інформування, надання медичної документації тощо; доведено, що запровадження обов'язкового страхування професійної відповідальності у сфері медичної діяльності було б одним з чинників зменшення навантаження на судову систему, покращило б якість медичного обслуговування та захист прав та інтересів громадян у сфері охорони здоров'я;

– з огляду на значення реформи судочинства, необхідності її оптимізації і прискорення, для забезпечення сталості цивільно-правових відносин та кореляції прав і обов'язків сторін розглянуті процесуальні питання підготовки справи до судового розгляду; визначено, що системостворюючими елементами підготовки справи до судового розгляду є: 1) примирні процедури; 2) процесуальна діяльність сторін і суду щодо формування доказової бази у справі; 3) процесуальна відповідальність сторін за невиконання своїх обов'язків; 4) процесуальні форми проведення підготовчих дій; 5) процедури, які передбачають надання заінтересованим особам повної інформації про проведені судом дії та їх результати.

На підставі проведеного дослідження цих та ряду пов'язаних з ними проблем розвитку цивільно-правових відносин в сучасній Україні розроблені пропозиції щодо вдосконалення цивільного законодавства України.

У 2012 році розпочалася розробка трьох відомчих тем НДР: Принцип рівності у праві: теорія і практика (ІІІ кв. 2012 – ІІ к.2014). Наук. кер. – д.ю.н. Оніщенко Н.М.; Протидія корупційній злочинності в Україні в умовах реформування кримінальної юстиції (ІІІ кв. 2012 – ІІ кв. 2014). Наук. кер. – д.ю.н. Костенко О.М.; Теоретичні проблеми розвитку конституційного законодавства України на сучасному етапі (ІV кв.2012 – ІІІ кв.2014). Наук. кер. – д.ю.н. Ющик О.І.

В рамках цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України «Гуманітарні технології як чинник суспільних перетворень в Україні» та відповідно до розпорядження Президії НАН України від 30 травня 2012 р. № 370 виконувалось дослідження теми «**Наукове забезпечення законодавчої техніки як фактора ефективної правотворчості в Україні**». Термін виконання – 01 червня – 31 грудня 2012 р., наук. кер. – академік НАН України Шемшученко Ю.С. За результатами проведеного дослідження визначено сутність, види, функції законодавчої техніки як фактора забезпечення ефективної правотворчої діяльності в Україні, а також проблеми реалізації законодавчої техніки в діяльності парламенту України та визначено актуальні питання підвищення її рівня. Підготовлено наукову монографію «Проблеми законодавчої техніки в Україні: питання теорії та практики», методичні рекомендації по застосуванню правил законодавчої техніки в законодавчому процесі

України, наукову записку «Наукове і правове забезпечення законодавчої техніки в Україні: стан і проблеми вдосконалення».

В рамках цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України **«Інтеграція до світової спільноти та стратегічні виклики для України»** та відповідно до розпорядження Президії НАН України від 29 травня 2012 р. № 365 виконувалось дослідження теми **«Правові форми політичної відповідальності: аналіз зарубіжного досвіду та висновки для України»**. Термін виконання – 1 червня – 31 грудня 2012 р., наук. кер. – д.політ.н. Кресіна І.О. Результатом дослідження є підготовка наукової доповіді «Правові форми політичної відповідальності: аналіз зарубіжного досвіду та висновки для України», низки законопроектів щодо удосконалення вітчизняних правових форм політичної відповідальності з їх подальшим наданням суб'єктам права законодавчої ініціативи для впровадження у законодавчому процесі.

За результатами конкурсу спільних наукових проектів НАН України – Російського гуманітарного наукового фонду та постанови Президії НАН України від 14.03.2012 р. № 50 виконувався проект **«Теорія і практика конституціоналізації національних систем права та законодавства: російський і український досвід» – I етап**. Наук. кер. – д.ю.н. Пархоменко Н.М. Термін виконання – 01 квітня – 31 грудня 2012 р. В результаті роботи визначено основні загальнотеоретичні (доктринально-конституційні) і науково-методологічні проблеми конституціоналізації, обґрунтовано сутність й змістовні параметри концепту конституціоналізації національних правових систем у цілому й систем права й законодавства, зокрема. Підготовлено аналітичну доповідь «Теорія і практика конституціоналізації національних систем права та законодавства: український досвід», методичні рекомендації із залучених напрацювань органів конституційного судочинства для найбільш ефективного втілення в галузеве законодавство принципів Основного Закону.

В рамках цільової комплексної міждисциплінарної програми наукових досліджень НАН України з проблем сталого розвитку, раціонального природокористування та збереження навколишнього середовища виконувалось наукове дослідження **«Правове та організаційне забезпечення реалізації засад сталого розвитку в Україні» за етапом III – «Засади удосконалення правового та організаційного забезпечення утвердження в Україні принципів сталого розвитку в контексті Конференції ООН з питань сталого розвитку 2012 року»**, термін виконання: квітень-грудень 2012 р., наук. кер. – академік НАН України Шемшученко Ю.С. За результатами дослідження розроблено рекомендації щодо забезпечення реалізації принципів сталого розвитку при здійсненні адміністративної реформи.

Згідно з «Угодою про співробітництво між Державним фондом фундаментальних досліджень і Білоруським фондом фундаментальних досліджень», «Переліком проектів-переможців четвертого спільного конкурсу Державного фонду фундаментальних досліджень і Білоруського республіканського фонду фундаментальних досліджень», затвердженим 23.04.2011 р. та наказом Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації від 31 березня 2011 р. № 28 виконувався проект № Ф41.5/017 «Тенденції та перспек-

тиви розвитку політичних систем і державності України та Республіки Білорусь». В рамках даного проекту проведено міжнародну науково-практичну конференцію «Правові основи розвитку сучасних політичних систем: досвід України та Республіки Білорусь», яка відбулася 22 листопада 2012 року в Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, а також підготовлено колективну монографію.

Згідно з постановою Вченої ради інституту до числа планових завдань було віднесено підготовку **другого видання «Великого юридичного енциклопедичного словника»**. Для цієї праці, яка побачила світ на початку 2012 р., співробітниками Інституту підготовлено низку статей, зокрема й таких, аналогів яким не було у першому виданні.

Продовжувалася робота над розпочатою в 1996 р. загальноакадемічною темою **«Енциклопедія сучасної України»**, яка виконується спільними зусиллями ряду установ НАН України під егідою Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, а також НДР Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України «Політична енциклопедія» (2010–2012 рр.).

Крім того, у 2012 році було підготовлено концепцію Закону України «Про Національну академію наук України» (акад. НАН України Ю.С. Шемшученко, В.П. Нагребельний, В.І. Олещенко).

У 2012 році Інститут продовжував підтримувати традиційно тісні зв'язки з центральними органами державної влади, з окремими відомствами, установами, організаціями в сфері державно-правового будівництва, правоохоронними та судовими органами влади України. Співробітники Інституту брали участь в роботі ряду державних та урядових комісій і комітетів, національних рад та агентств, активно працювали над удосконаленням та реалізацією положень Конституції України, проектами окремих кодексів та інших нормативно-правових актів, проводили експертизи та надавали науково-консультативну і науково-методичну допомогу.

Указом Президента України № 328/2018 від 17 травня 2012 р. «Про Конституційну Асамблею» з метою напрацювання пропозицій щодо змін до Конституції України на основі узагальнення практики реалізації Основного Закону України, з урахуванням досягнень та тенденцій розвитку сучасного конституціоналізму було залучено в установленому порядку до такої роботи провідних учених Інституту, зокрема: Шемшученка Ю. С. – заступником Голови Конституційної Асамблеї, Бошицького Ю. Л., Кубка Є. Б., Пархоменко Н. М., Сіренка В. Ф., Скрипнюка О. В., Товта М. М., Ющика О. І.

Протягом року науковці Інституту брали активну участь у законотворчій роботі шляхом безпосередньої розробки проектів законодавчих актів, концепцій законів, роботи в якості членів робочих груп і комісій, підготовки науково-правових висновків, зауважень і пропозицій до проектів нормативно-правових актів та ін. Зокрема, науковці Інституту брали активну участь у підготовці та науковій експертизі проектів ряду Законів України, в тому числі безпосередньо у складі робочих груп, які готували законопроекти, а саме було підготовлено: висновок науково-правової експертизи на проект Закону Ук-

раїни про внесення змін до Закону України «Про рекламу»; пропозиції та зауваження щодо законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» (у новій редакції) та Закону України «Про доступ до публічної інформації»; пропозиції та зауваження до Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади; Концепції модернізації організаційно-правового забезпечення місцевої демократії в Україні; висновок на запит Конституційного Суду України щодо подання 51 народного депутата України про неконституційність ст. ст. 52, 98, 99 Закону «Про вибори народних депутатів України»; щодо проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з питань національної безпеки і оборони»; зауваження та пропозиції на проект Закону України «Про медіацію»; наукова експертиза Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо вдосконалення процедур здійснення конфіскації; Закону України «Про державну підтримку наукоємних виробництв в Україні»; Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання підвищення рівня народжуваності та престижу материнства); Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо права складати протоколи про адміністративні правопорушення»; Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів (щодо місцевих податків та зборів); модельних законодавчих актів, що будуть розглядатися Міжпарламентською Асамблеєю держав – учасниць СНД (проект модельного Інноваційного кодексу, проекти модельних законів «Про фірмові найменування» та «Про наукові парки», проект «Рекомендацій з удосконалення і гармонізації національного законодавства держав – учасниць СНД у сфері забезпечення інформаційної безпеки», проект «Міждержавної угоди про формування об'єднаної інформаційної системи держав – учасниць СНД про захист від біонебезпеки», Анкети про заходи, що приймаються державами щодо імплементації модельних законів МПА СНД і реалізації рекомендацій у міжнародному гуманітарному просторі); Закону України «Про внесення змін до закону України «Про засади державної мовної політики»; Закону України «Про державну службу правопорядку»; науково-експертний висновок щодо проекту Концепції Загальнодержавної програми поведіння з небезпечними відходами, висновок щодо організаційної складової формування та реалізації державної політики у сфері космічної діяльності; підготовлено проекти Закону України «Про державне регулювання у сфері дистанційного зондування Землі аерокосмічними об'єктами» (передано до Державного космічного агентства України) та Закону України «Про внесення змін до законодавчих актів України щодо запровадження механізмів державно-приватного партнерства в сфері космічної діяльності (передано до Державного космічного агентства України).

І. Б. Усенком разом з відомим архівістом К. Є. Новохатським було підготовлено авторський проект нормативно-правового акта Державної архівної служби України «Порядок користування документами Національного архівного фонду України, що належать державі, територіальним громадам».

Протягом поточного року продовжувалось співробітництво з Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України і його місцевими органами. Зокрема Інститут переуклав на новий строк договір про творчу співдружність з Комунальним позашкільним навчальним закладом «Київська Мала академія наук учнівської молоді». В рамках цієї співпраці І. Б. Усенко є науковим керівником секції правознавства Київської Малої академії наук учнівської молоді і головою журі відповідного II (міського) етапу конкурсу-захисту творчих робіт школярів. У цій роботі активну участь брали також Є. В. Ромінський як відповідальний секретар журі конкурсу, а також ряд співробітників Інституту (Т. І. Бондарук, І. В. Музика, О. О. Малишев, К. О. Савчук, О. В. Батанов, А. С. Нерсесян, Д. В. Бусуйок та інші), які залучалися як експерти. На III (Всеукраїнському) етапі конкурсу-захисту творчих робіт школярів І. Б. Усенко був офіційним спостерігачем від НАН України по секції правознавства.

Також, наприкінці року в рамках цієї співпраці відбувся Всеукраїнський семінар-практикум керівників територіальних відділень МАН України та керівників наукових відділень філософії та суспільствознавства «Удосконалення діяльності наукових відділень МАН України в контексті останніх освітніх тенденцій», перед учасниками якого виступив І. Б. Усенко.

Протягом звітнього періоду роль головного координаційного центру, як і в минулі роки, здійснювала Рада по координації фундаментальних правових досліджень (керівник — академік НАН України Ю.С.Шемшученко). Основними формами діяльності Ради в поточному році були: проведення спільних наукових досліджень; підготовка рукописів та видання колективних монографій, підручників, словників, циклів брошур тощо; спільна підготовка законопроектів; співпраця у сфері надання методичної допомоги вищим та середнім навчальним закладам освіти; співучасть у підготовці та проведенні наукових та науково-практичних конференцій, співпраця з органами державної влади тощо. Зокрема, співробітники Інституту залучалися до підготовки спеціальних випусків юридичного журналу «Право України».

Протягом звітнього періоду Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України виступав організатором та співорганізатором ряду науково-практичних конференцій та круглих столів. За участю співробітників Інституту, які входять до складу Конституційної Асамблеї, проведено два постійно діючих методологічних семінари «Сучасний конституційний процес в Україні: проблеми теорії і практики» на теми: «Методологічні питання оновлення Конституції України» - Київ, 24 жовтня 2012 року; «Концептуальні питання удосконалення конституційних засад здійснення правосуддя в Україні» - Київ, 29 листопада 2012 року.

Спільно з Київським національним університетом ім. Тараса Шевченка, Львівським державним університетом внутрішніх справ, Українською асоціацією порівняльного правознавства було проведено IV міжнародну наукову конференцію «Компаративістські читання» (27 – 28 квітня 2012 р.), а також науковий семінар «Проблеми порівняльного правознавства» (24 квітня 2012 р.). 13 грудня 2012 р. Інститут організував науково-практичний семінар «Рада Європи: проблеми реформування». Спільно з Київським університетом

права НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України 11 грудня 2012 р. провів Міжнародну науково-практичну конференцію «Міжнародно-правові проблеми торговельного мореплавства», а також V наукові читання, присвячені пам'яті В.М. Корецького (16 лютого 2012 р., проводилася також за сприяння Міністерства освіти і науки, молоді та спорту); спільно з Міжнародною асоціацією істориків права, Інститут 21–23 вересня 2012 р. провів Міжнародну історико-правову конференцію «Історико-правова реальність у глобальному і регіональному вимірах»; спільно з Координаційною радою молодих юристів України при Міністерстві юстиції України проведено фінал Міжнародного правничого конкурсу імені В.М. Корецького з європейського права у галузі прав людини (14–15 грудня 2012 р.).

Крім того були проведені: Всеукраїнська наукова конференція молодих вчених «Проблеми вдосконалення та кодифікації законодавства України на сучасному етапі», Науково-практична конференція «Основоположні принципи права як його ціннісні виміри», круглий стіл «Конституційна Асамблея: питання статусу, порядку формування та діяльності», Міжнародна наукова конференція «Восьмі юридичні читання, «Правові проблеми взаємодії влади і громадянського суспільства», міжнародна наукова конференція «Правові основи розвитку сучасних політичних систем: європейський досвід», круглий стіл «Зближення національних правових системи та їхня взаємодія із міжнародним правом».

У звітному році продовжила свою діяльність секція історії держави і права Наукової ради НАН України з координації фундаментальних правових досліджень (І. Б. Усенко – голова секції, а І. В. Музика – вчений секретар секції). Діяльність секції вже багато років тісно пов'язується з роботою Міжнародної асоціації істориків права (далі МАІП). МАІП разом з секцією та Інститутом держави і права ім. В. М. Корецького НАН України цього року було організовано історико-правові конференції у Одесі, Євпаторії та Острозі, а саме: міжнародний науково-практичний семінар «Наукова, просвітницька, громадська та політична спадщина академіка І. Малиновського і сьогодення», XXVI міжнародна історико-правова конференція «Держава, право і юридична думка у Балточорноморському регіоні», XXVII міжнародна історико-правова конференція «Історико-правова реальність у глобальному і регіональному вимірах».

Окрім того, здійснювалася координація наукових досліджень у таких традиційних напрямках: надання науково-методичної допомоги державним установам, науковим та навчальним закладам України, погодження тем дисертаційних досліджень, керівництво аспірантами і пошукувачами з інших установ і міст України, співпраця у рамках громадських організацій вчених, залучення фахівців з інших установ до планових науково-дослідних робіт відділу, підготовка історико-правових матеріалів до чергових томів «Енциклопедії сучасної України», «Енциклопедії міжнародного права» та інших довідково-енциклопедичних видань.

У 2012 Інститутом видано 13 монографічних праць, 9 посібників, підручників, 13 збірників наукових праць. Зокрема опубліковані: Великий енцикло-

педичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2012.; Правова держава. Щорічник наукових праць. Випуск двадцять третій. Відп. редактор Ю.С. Шемшученко. К.: ІДП НАНУ, 2012.; Правові проблеми пенсійного забезпечення в Україні: монографія / Н.М. Хуторян, М.М. Шумило, М.П. Стадник [та ін.]. – К.: Ін Юре, 2012.; Я.М.Шевченко. Вибрані праці (1964–2012 рр.), Кам'янець-Подільський, ТОВ «Друкарня «Рута», 2012.; Анатолій Павлович Таранов. Вибрані праці. До 100-річчя від дня народження / Відп. ред. академік НАН України Ю.С.Шемшученко. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2012; Правові форми політичної відповідальності: аналіз зарубіжного досвіду та висновки для України: наукова записка. Кресіна І.О. (керівник авт. кол.), Горбатенко В.П., Коваленко А.А., Ходаківський М.Д., Стойко О.М., Кукуруз О.В., Стоєцький С.В. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України – К., 2012.; Правові засади оптимізації адміністративно-територіального устрою України. Кресіна І.О., Коваленко А.А., Лойко Л.І., Ходаківський М.Д., Стойко О.М., Явір В.А. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – Київ, 2012.; Інавгурація: науково-популярна праця. Шемшученко Ю.С., Батанов О.В., Стойко О.М., Ходаківський М.Д. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – Київ, 2012. ; Прилуцький С.В. Вступ до теорії судової влади (Суспільство. Правосуддя. Держава): [монографія] / С.В. Прилуцький. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012.; Турлова Ю.А. Кримінологічна характеристика браконьєрства в Україні та протидія цим злочинам: монографія / Ю.А. Турлова; [наук. ред. О.М. Костенко]. – К.: Наук. Світ, 2012; Пухтецька А.А. Європейські принципи адміністративного права: Монографія – К., 2012.; Віталій Семчик. Навчаючись, навчаю... Вибрані праці. До 85 річчя. – К., Спринт-Сервіс, 2012.; Настечко К.О. Оформлення прав на земельні ділянки: Монографія. – Київ, Юрінком Інтер. – 2012.; Кресін О.В. Порівняльне правознавство у XIX – XX століттях: проблеми становлення: Монографія. – К.: Логос, 2011 (вийшла з друку у 2012 р.); Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуски 55, 56, 57, 58.; Історико-правова реальність у глобальному і регіональному вимірах: матеріали XXVII Міжнародної історико-правової конференції. 21–23 вересня 2012 р., м. Євпаторія. / Редколегія: І. Б. Усенко (голова), О. О. Малишев (відп. секретар), А. Ю. Іванова та ін. – Київ; Сімферополь: «Доля», 2012.; Наукова, просвітницька, громадська та політична спадщина академіка І. Малиновського і сьогодення: Матеріали I Міжнародного науково-практичного семінару; [м. Острог 16 березня 2012 р.]. / Редколегія: І. Д. Пасічник (голова), В. О. Попелюшко, І. Б. Усенко та ін. – Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2012.; Держава, право і юридична думка у Балточорноморському регіоні: історія та сучасність: Матеріали XXVI Міжнародної історико-правової конференції 27–29 квітня 2012 р., м. Одеса. / Редколегія: С. В. Ківалов (голова), І. Б. Усенко (заст. голови), Н. М. Крестовська та ін. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2012.; Право на пенсію та його реалізація за сучасним законодавством України: довідник / Н.М. Хуторян, М.М. Шумило, Я.В. Сімутіна та ін.; Наук. ред. Н.М. Хуторян, М.М. Шумило. –

К.: Вид-во «Юридична думка», 2012.; Сучасні проблеми приватного права: збірник наукових праць присвячених 80-ій річниці з Дня народження Я.М. Шевченко / Відп. ред. Н.С. Кузнецова, Р.О. Стефанчук. – Київ: ВГО «Асоціація цивілістів України». – Кам'янець-Подільський. ТОВ «Друкарня «Рута», 2012.; Адміністративне право: сучасність та перспективи розвитку: зб. мат. круглого столу (7 травня 2012 р., м. Київ) / За заг. ред. д.ю.н., проф. членкор. НАПрН України О.Ф. Андрійко. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012.; Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: Збірник наукових праць / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський державний університет внутрішніх справ, Українська асоціація порівняльного правознавства; За ред. Ю.С. Шемшученка, В.П. Тихого, М.М. Цимбалюка, І.С. Гриценка; упор. О.В. Кресін, І.М. Ситар. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012.; Наукові читання, присвячені пам'яті В.М. Корецького: Збірник наукових праць / редкол.: Шемшученко Ю.С., Бошицький Ю.Л., Чернецька О.В. та ін. – К.: Видавництво Європейського університету, 2012.; Альманах права. Основоположні принципи права як його ціннісні виміри. Науково-практичний юридичний журнал. Випуск 3. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012.; «Studia Politologica Ucraino-Polona». Вип. 2. За редакцією В. Горбатенка, Я. Прокопа. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Польська академія мистецтв і наук, Польське наукове товариство у Житомирі. – Житомир-Київ-Краків : Вид-во Євєнка О., 2012.; Шемшученко Ю.С. Космічне право: Підручник. – К.: Вид-во «Юридична думка». 2012. ; «Правові системи сучасності». За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Навчальний посібник для магістрів права. – К.: Юридична думка, 2012; Проблеми сучасної муніципалістики : навч. посіб. / За заг. ред. О. В. Баганова. / Академія муніципального управління / Серія: «Інноваційні освітні технології у муніципальному праві»/. – м. Київ : 2012.; Тихомиров О.Д. Порівняльно-правові дослідження: проблеми визначення компаративної природи, наукознавчого осмислення та систематизації: Відкрита лекція / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України та ін.; відп. ред. О.В. Кресін. – Київ-Львів: ЗУКЦ, 2012. – Серія науково-методичних видань «Академія порівняльного правознавства». – Випуск 29.; Дамирли М.А. Сравнительное правоведение в поисках собственной идентичности: Открытая лекция / Институт государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины и др.; отв. ред. А.В. Кресин. – Киев-Львов: ЗУКЦ, 2012. – Серия научно-методических изданий «Академия сравнительного правоведения». – Выпуск 28; Саломатин А.Ю. Открытая лекция / Институт государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины и др.; отв. ред. А.В. Кресин. – Киев-Львов: ЗУКЦ, 2012. – Серия научно-методических изданий «Академия сравнительного правоведения». – Выпуск 27.; Сливка С.С. Канонічне право: природний та метакорпоративний порівняльні аспекти: Відкрита лекція / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України та ін.; відп. ред. О.В. Кресін. – Київ-Львів: ЗУКЦ, 2012. – Серія науково-методичних видань «Академія порівняльного правознавства». – Випуск 26; Егоров А.В. Бе-

лорусская правовая система на современной юридической карте мира: Открытая лекция / Институт государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины и др.; отв. ред. А.В. Кресин. – Киев-Львов: ЗУКЦ, 2012. – Серия научно-методических изданий «Академия сравнительного правоведения». – Выпуск 25; Варга Ч. Правові традиції? У пошуках правових сімей і культур: Відкрита лекція / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України та ін.; переклад О.В. Ткаченка; відп. ред. і наук. ред. перекладу О.В. Кресин. – Київ-Львів: ЗУКЦ, 2012. – Серія науково-методичних видань «Академія порівняльного правознавства». – Випуск 24; П.Ф.Кулинич. Практичний посібник з питань формування земельних ділянок та оформлення прав на них. – Київ: Проект AgroInvest, 2012.

Співробітники Інституту протягом звітного періоду брали участь у роботі ряду закордонних науково-практичних конференцій. Академік Ю.С. Шемшученко прийняв участь у Міжнародному парламентському форумі «Современный парламентаризм и будущее демократии», який відбувся у м. Москва 9–11 грудня 2012 р.; проф., д.ю.н. В.Н. Денисов виступав з доповіддю на міжнародній науковій конференції «Права человека в процессе глобализации и национальные правовые системы», що проводилася 10 грудня 2012 р. Бакинським державним університетом (м.Баку, Азербайджан); к.ю.н. М.М. Товт робив доповідь на міжнародній науковій конференції «Реорганізація угорської системи місцевого самоврядування - европейський контекст», що проходила 26 червня 2012 р. в Інституті правових наук Угорської академії наук (м. Будапешт, Угорщина); к.ю.н. О.І. Мельничук взяла участь в Міжнародній науково-практичній конференції «Право в современном мире», що проводилася 10 грудня 2012 р. Уральським інститутом Російської академії народного господарства та державної служби при Президенті Російської Федерації (м. Єкатеринбург, Російська Федерація).

Активну участь в роботі різних наукових конференцій, що відбувались закордоном, брав к.ю.н. О.В. Кресин, зокрема, він брав участь у міжнародній практичній конференції «Современные парадигмы юридической компаративистики в аспекте развития национальных правовых систем», що проводилася 5-6 жовтня 2012 р. Асоціацією юристів Росії, Асоціацією юридичних вузів (Російська Федерація), Київським університетом права НАНУ, Юридичним факультетом Ростовського державного економічного університету, на II Публічних читаннях «Актуальные проблемы сравнительного правоведения», що проводилися 3 грудня 2012 р. Інститутом законодавства та порівняльного правознавства при Уряді Російської Федерації та на Науково-практичній конференції «Современные подходы к противодействию коррупции: проблемы и тенденции», що проводилася 4 грудня 2012 р. цією ж установою.

Н.Р. Малишева спільно з професором Інституту вищого адміністрування Швейцарської конфедерації прочитала курс з аналізу та здійснення публічної політики на юридичному факультеті Київського університету імені Т.Г. Шевченка (травень, вересень 2012 р.); взяла участь в організації та проведенні міжнародного двостороннього Круглого столу між Міжнародним центром космічного права при ІДП НАН України, відділом космічного та екологічного

права ІДП НАНУ та представниками Японського аерокосмічного агентства JAXA та Інституту космічного права, створеного при Університеті Окайа (Японія). Малишева Н.Р. є співавтором міжнародного творчого колективу з підготовки 3-томного коментаря міжнародного космічного права: *Cologne Commentary on Space Law (in three Volumes). Volume 2 The 1975 Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space (REG)*.

І. Б. Усенко виступив членом оргкомітету конференції «Проблеми форми російської держави: минуле, сучасне, майбутнє» (м. Ростов-на-Дону; Рос-товський державний університет шляхів сполучення; 8 лютого 2012 р.).

У рамках проєктів Харківської правозахисної групи, які здійснюються за підтримкою Європейського Союзу, Ради Європи, Міжнародного фонду «Відродження» та інших міжнародних фондів з різних країн, І. Б. Усенко як експерт у галузі інформаційного та архівного законодавства брав участь у роботі багатьох міжнародних семінарів та круглих столів, які відбувалися в Україні, а також у Міжнародній науково-практичній конференції «Проблема доступу до архівної інформації про політичний терор в СРСР» (м. Москва; організатори – Фонд Генріха Бьоля та Міжнародний Меморіал), де був одним з основних доповідачів.

Разом з Адміністрацією Президента, Фондом «Пам'ять, відповідальність, майбутнє» та Фондом меморіальних комплексів Бухенвальдта Міттельбау-Дора (Німеччина) К. А. Вислобоков брав участь у підготовці міжнародної пересувної виставки «Примусова праця. Німці, підневільні робітники та війна». Виставка відбулася в багатьох містах світу, зокрема в Берліні, Москві, Києві та ін.

Також К. А. Вислобоков брав участь у експертній зустрічі «Expert meeting and workshop on Holocaust-related archives in Ukraine European Holocaust Research Infrastructure», що відбувалася під егідою Європейської Комісії.

Відповідно до Угоди про наукове співробітництво між Національною академією наук України та Угорською академією наук та Договору про співробітництво між Інститутом держави і права ім. В.М. Корецького НАН України та Інститутом права Угорської академії наук М.М. підготовлено до видання українсько-угорський двомовний спільний збірник наукових праць «Актуальні питання розвитку законодавства України та Угорщини».

О.В.Черноус пройшла навчання у Норвезькому університеті біологічних наук (м. Осло, Норвегія) як студент-дослідник (жовтень – грудень 2012 року).

В наукових та науково-допоміжних підрозділах Інституту у звітному році працювали 123 співробітники, із них 99 науковців (з них: 22 доктори наук, 67 кандидатів наук), в тому числі: директор, 2 заступники директора, вчений секретар, 7 завідуючих відділами, 5 головних наукових співробітників, 7 провідних наукових співробітників, 36 старших наукових співробітників, 21 науковий співробітник, 19 молодших наукових співробітників.

У складі Інституту протягом 2012 року працювали: один академік (Ю.С. Шемшученко) та 2 члени-кореспонденти Національної академії наук України (В.І. Семчик, В.Ф. Сіренко); 15 академіків та членів-кореспондентів Національної академії правових наук України (В.І. Семчик, В.Ф. Сіренко, Ю.С. Шемшученко, В.П. Наргребельний, О.Ф. Андрійко, В.Н. Денисов,

Я.М. Шевченко, О.М. Костенко, Н.Р. Малишева, Г.О. Мурашин, Є.Б. Кубко, Л.Т. Кривенко, Н.М.Онiщенко, Н.М. Хуторян, І.О. Кресiна).

Серед працівників Інституту — 10 Заслужених діячів науки і техніки України (академік НАНУ Шемшученко Ю.С., член-кор. НАНУ Семчик В.І., член-кор. НАНУ Сiренко В.Ф., Шевченко Я.М., Денисов В.Н., Бабкін В.Д., Кресiна І.О., Мироненко О.М., Хуторян Н.М., Костенко О.М.) та 10 Заслужених юристів України (Малишева Н.Р., Мурашин Г.О., Усенко І.Б., Нагребельний В.П., Онiщенко Н.М., Андриїко О.Ф., Пархоменко Н.М., Кубко Є.Б., Ющик О.І., Олещенко В.І.).

У звітному році в докторантурі та аспірантурі Інституту навчалося 93 особи в т.ч. на умовах бюджетного фінансування – 25 осіб, в тому числі – 17 з відривом від виробництва; за контрактами навчалося 68 аспірантів, з них 3 – іноземні громадяни. З метою підготовки кандидатських та докторських дисертацій до наукових відділів Інституту прикріплено 20 здобувачів із різних регіонів України. Всього протягом звітного періоду готувало дисертації близько 60 здобувачів.

Протягом року в 4-х спеціалізованих вчених радах Інституту було захищено 68 кандидатських та 11 докторських дисертацій, з них співробітники Інституту захистили: 2 докторські дисертації : Кулинич П.Ф. (спец. 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право), Тимченко Г.П. (спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право) та 3 кандидатські дисертації: Малишев О.О. (спец. 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень), Батрiн С.В. (спец. 12.00.04 – господарське право; господарський процес), Грицяк Д.І. (спец. 23.00.02 – політичні інститути та процеси).

Протягом звітного року стипендію для молодих вчених Президента України отримувала Семчик О.О. та здобули стипендію НАН України Куртинець М.І., Стрельцова О.В.

Творчі досягнення співробітників Інституту були відзначені рядом нагород: д.ю.н., професора Я.М. Шевченко нагороджено Орденом Княгині Ольги I ступеня; члена-кореспондента НАН України В.І. Семчика нагороджено орденом За заслуги II ступеня; д.політ.н., професора І.О. Кресiну нагороджено орденом Княгині Ольги III ступеня; д.філос.н., професора О.М. Мироненка нагороджено відзнакою НАН України За наукові досягнення; к.ю.н. Л.О. Макаренко нагороджено Почесною відзнакою Вищої ради юстиції; д.ю.н., професор Н.М. Онiщенко стала лауреатом Державної премії у галузі науки і техніки України 2012 р. за колективне видання «Правова система України: історія, стан та перспективи» у 5 т. – X: Право, 2008.

У 2012 р. бібліотека Інституту поповнилась на 839 одиниць зберігання (монографії, підручники, автореферати, дисертації, тощо). Бібліотека отримувала у 2012 р. – 41 періодичне видання і передплатила на 2013 рік 19 найменувань періодичних видань, з них 3 – іноземні. Фонд бібліотеки на 01.01.2013 р. нараховує 879654 примірників.

Таким чином, у 2012 році Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України в цілому виконав поставлені перед ним завдання. Колективом

Інституту було видано серію монографічних праць, розроблено і подано до органів влади низку заслужуючих на увагу пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення правової системи України. Разом з тим, мали місце й певні недоліки, а також труднощі, пов'язані з недостатнім і несвоечасним фінансуванням науково-дослідних робіт, ускладненою процедурою фінансових розрахунків за видавничо-поліграфічні послуги тощо. Це загальмувало видання тритомника «Вибраних творів» академіка О. О. Малиновського, першого тому «Енциклопедії міжнародного права» тощо.

Вважати за доцільне у 2013 р. зосередити зусилля Інституту на наступному:

1. Дирекції Інституту, завідувачам науковими відділами вжити заходів щодо підвищення методологічного рівня та якості фундаментальних досліджень актуальних проблем державотворення і правотворення, удосконалення координації цих досліджень на національному та міжнародному рівнях.

2. Особливу увагу приділити фундаментальним дослідженням національної юридичної доктрини, пов'язаної з модернізацією Конституції України у контексті діяльності Конституційної Асамблеї.

3. Уточнити перелік основних напрямів фундаментальних досліджень, здійснюваних Інститутом.

4. Завершити підготовку до видання 3-томної «Енциклопедії міжнародного права» і видати перший том у 2013 р.

5. Взяти активну участь у наукових та науково-організаційних заходах, присвячених 95-річчю заснування Національної академії наук України. Зокрема: підготувати до видання «Вибрані твори академіка О.О.Малиновського», видати монографію «Правовий статус Національної академії наук України: історія та сучасність», взяти участь у підготовці проекту Закону України «Про правовий статус Національної академії наук України».

6. Порухити питання перед відповідними державними органами про перевидання 6-томної «Юридичної енциклопедії», взяти участь у підготовці Великої української енциклопедії, видання якої протягом 2013–2020 років Указом Президента України від 2 січня 2013 р. покладено на Національну академію наук України.

7. Посилити творчі зв'язки з новообраною Верховною Радою України, її комітетами, народними депутатами України з питань наукового забезпечення законопроектної діяльності.

8. Підготувати та провести у 2013 р. міжнародну науково-практичну конференцію з проблем теорії сучасного українського конституціоналізму, присвячену 75-річчю від дня народження відомого українського вченого-конституціоналіста, члена-кореспондента НАН України, доктора юридичних наук, професора Погорілка Віктора Федоровича та видати його вибрані праці.

9. Дирекції вжити заходів до омолодження керівного складу відділів, підвищення ефективності діяльності наукових відділів та центрів, посилення діяльності ради молодих вчених.